

ĐAKOMO DŽOJS¹

Ko? Bledo lice zaokruženo teškim mirisnim krznom. Njeni pokreti su stidljivi i nervozni. Ona koristi monokl. *Da*: kratak slog. Kratak smeh. Odsečan treptaj očnih kapaka.

Paučinast rukopis, praćen dug i delikatan tihim prezirom i spokojstvom: mlada osoba iz visokog staleža.

Uplovljavam na miran talas jednoličnog govora: Svedenborg, pseudo-Areopagita, Migelde Molinos, Joahim Abas. Kolebanje u glasu se istrošilo. Njen par u klupi, odgrčući nje-no prepredeno telo, prede bečkim italijanskim: *Che coltura!* Dugi kapci spuštaju se i podižu: gorući igličasti ubodi i pulsiranje u kadifastoj dužici.

Visoke potpetice kuckaju šuplje odjekujućim kamenim stepenicama. Zimni vetar u ku-li, obešeni oklopi, grubi železni svećnjaci iznad namotaja zavijajućih stepenica. Lupkajuće klopavajuće pete, visoka i šuplja buka. Tu jedan niže bi govorio sa Vašim gospinstvom.

¹ *Đakomo Džojs (Giacomo Joyce)* je poema u prozi iz pedeset fragmenata koju je Džejms Džojs pisao u Trstu tokom završavanja *Portreta umetnika u mladosti* i počinjanja sa radom na *Uliksu*. Tekst, koji formom i narativnim perspektivama podseća na koncept filmske režije, irski pisac nije nikada recitovao niti nameravao da objavi. Uprkos tome, bio je napisan najlepšim mogućim rukopisom za Džojsa, preko osam papira velikog formata i bez ikakvih prepravki, dok je sam naslov u rukopisu do-pisan tuđom rukom.

Razlozi za njegovu neobjavljanje kritičari vide u erotskom sloju poeme koji se, vrlo verovatno, neskriveno tiče Džojsove učenice u Trstu, Amalije Poper. Ona i njen otac su ličnosti iz pišćevog živo-ta, kao i Filipo Majsel (Meissel), čija se supruga ubila 20. oktobra 1911. godine. Zahvaljujući pozna-vanju ovog datuma moguće je utvrditi da je Džojs radio na tekstu nekoliko godina, s obzirom na to da lekcije o *Hamletu* koje se pominju u poemi datiraju od novembra 1912. do februara naredne godine. Tekst je bio kompletiran krajem juna 1914. i, iako neobjavljen, u delovima je prerađen i iskorišćen za peto poglavlje *Portreta*, kao i za građu *Uliksa*.

Bogatstvo Džojsovog jezika, a naročito deskriptivnost i ritam koji se uzdiže do Šekspirove dikci-je vidljivi su u ovom tekstu koliko i u njegovim monumentalnijim delima. U prevodu sam nastojala da očuvam pesničke slike što je više moguće bez velikog udaljavanja od sadržaja teksta. Tako, u opisu oca devojke u poemi se navodi da je imao „duge razvratno pakosne“ usne, ali se u prevodu zadržava anaforična forma i „long lewdly leering lips“ prevedeno je kao „udebljane ulizički ucenji-vačke usne“. Nažalost, senka, koju Džojs opisuje kroz naglašenu upotrebu glasova s i š, ne može se verno prevesti iz dva jezička razloga. Reč *senka* je na latinskom sastavni deo reči *umbrella* koja je na istaknutom, poslednjem mestu u tekstu. Osim toga, ponavljanje zamenice *she* na početku rečenica služi u isto vreme i za isticanje devojke i za njeno portretisanje senkom kroz glas š. U prevodu, za-menica zadržava samo prvu funkciju. Ipak, odnosom prema interpunkciji i sintaksi, zadržava se sličnost poeme sa skicom za režiju, scenarijem za film, umetnost senki. (*Prim. prev.*)

Ona nikada ne duva nos. Retorička figura: manje za više.

Zaokruženost i zrelost: zaokruženost strugom venčavanja i zrelost u prinudnoj kući odvojenosti njenog roda.

Pirinčano polje u blizini Verčelija pod kremastom letnjom izmaglicom. Strane njenog klonulog šešira senče njen siljen osmeh. Senke skiciraju njeno, neiskreno osmehujuće, lice, spopadnute toplom kremastom svetlošću sive surutkaste senke ispod vilice, zračni nijanse žumanca na ovlaženom čelu, užeglo žuto raspoloženje zaseda u mekom jedru očiju.

Cvet dat od nje mojoj ćerki. Nepostojan dar, nepostojan darivalac, nepostojano plavo-krvo dete.

Padova daleko izvan mora. Tiho srednjovekovlje, noć, tama istorije spi na *Piazzii delle Erde* pod lunom. Grad spava. Pod lukovima na mračnim ulicama u blizini reke oči bludnica izviđaju preljubnike. *Cinque servizi per cinque franchi*. Taman talas stiha, nanovo i nanovo i nanovo.

*Moje oči izdaju u tami, moje oči izdaju,
Moje oči izdaju u tami, ljubavi.*

Ponovo. Više ne. Tamna ljubav, tamna čežnja. Više ne. Tmina. Suton. Prelazi Trg. Sivo veče se spušta na široke sivo-zelene pašnjake, smenjujući tiho sumrak i rosu. Ona prati svoju majku nedostižnom milošću, kobila vodi svoje zadovoljno ždrebe. Siv suton uobličava vitka i obla bedra, blag gibak delikatan vrat, lepo oblikovanu glavu. Veče, mir, predvečerje čuda... Hillo! Ostler! Hilloho!

Tata i devojčice se spuštaju niz brdo jašući saonice: Veliki Turčin i njegov harem. Čvrsto zakapljeni i užaketisani, čizme vešto unakrsno uvezane preko mesom grejanog jezika, kratka suknja raširena okruglim čašicama kolena. Beli blesak: pahulja, snežna pahulja:

*I kad bude sledeća jahala vani
Smem li biti tamo da vidim!*

Istrčavam iz prodavnice tabaka i zovem njeno ime. Ona se okreće i zastaje da čuje moje nabacane reči lekcija, sati, lekcija, sati: i polako njeni blede obrazi su prepravljani ozarujućom svetlošću opala. Ne, ne, plašiti se nemoj!

Mio padre: ona najjednostavniju radnju čini sa ličnim pečatom. *Unde derivatur? Mia figlia ha una grandissima ammirazione per il suo maestro inglese*. Lice starog čoveka, naočito, preplanulo, izražajnih jevrejskih crta i sa dugim belim brkovima, okreće se ka meni dok šetamo zajedno niz brdo. O! savršeno rečeno: učtivost, blagonaklonost, ljubopitljivost, poverenje, sumnja, prirodnost, staračka bespomoćnost, poveravanje, otvorenost, otmenost, iskrenost, upozorenje, patos, saosećanje: savršen spoj. Ignacije Lojola, pohitaj da me spasiš!

Ovo srce je ranjivo i sumorno. Rastrzano u ljubavi?

Udebljane ulizički ucenjivačke usne: tamnokrvi mekušci.

Lebdeće izmaglice na brdu dok gledam gore iz noći i blata. Viseća izmaglica preko vlažnog drveća. Svetlo u gornjoj sobi. Ona se oblači da ide na predstavu. Duhovi su u ogledalu... Sveće! Sveće!

Nežno stvorenje. U ponoć nakon muzike, celim putem duž Ulice San Mišel, ove reči su govorene osećajno. Polako sad, Džejsmi! Zar nikad nisi hodao ulicama Dablina noću jecajući tuđe ime?

Leševi Jevreja leže oko mene trunući u buđi svog svetog polja. Ovde je grobnica njenog naroda, crn kamen, tišina bez nade... Bubuljičavi Majsel me je doveo ovde. On iza onog drveća stoji pokrivene glave na grobu svoje žene samoubice, pitajući se kako je žena koja je spavala u njegovom krevetu završila ovako... Grobnica njenog naroda i njena: crni kamen, tišina bez nade: i sve je spremno. Ne umiri!

Ona diže svoje ruke u naporu da prikopča na potiljku svog vrata odoru crnog vela. Ne može: ne, ona ne može. Pokreće se unazad ka meni nemo. Dižem ruke da joj pomognem: njene ruke padaju. Držim paučinasto meke ivice odore i izvlačeći ih da ih zakačim vidim kroz otvaranje crnog vela njeno vitko telo u narandžastom umicanju. Veo ispušta svoje ostatke užiadi kod njenih ramena i izmiče polako preko neznatne pozadine ravnomerno uglačanog srebra i preko njegovog žleba, mat srebrna senka... Prsti hladni i smireni i u pokretu... Dodir, dodir.

Mali izbezumljen bespomoćan i tanak dah. Ali usredsredi se i čuj: glas. Vrabac pod točkovima Velikog Jahača, poljuljani potresač zemlje. Molim, gospodine Bože, veliki gospode Bože! Zbogom, veliki svete!... *Aber das ist eine Schweinerei!*

Velike mašne na njenim bronzanim cipelama: mamuze velelepne ptice.

Dama ide žurno, žurno, žurno... Čist vazduh na planinskom putu. Trst se budi ranjeno: zubato sunce preko njegovih natrpanih krovova od braon crepa, svoda; mnoštvo iznemoglih stenica čeka nacionalno oslobođenje. Belorno se diže iz kreveta žene ljubavnika svoje žene: zauzeta domaćica je na nogama, seva očima, zdelica sirćeta u njenoj ruci... Čist vazduh i tišina na planinskom putu: i tragovi kopita. Devojka na konju. Heda! Heda Gabler!

Prodavci na svojim oltarima nude prvo voće: zeleno poprskane limunove, ukrasne trešnje, sramne breskve sa otkinutim listovima. Kočija prolazi kroz pasaž sa odeljcima za lanena platna, žbice se okreću blistajući. Prolaz! Njen otac i njegov sin sede na kočiji. Imaju oči kao sove i mudrost sove. Sovinska mudrost pilji iz njihovih očiju umujući nad naukom njihove *Summa contra Gentiles*.

Ona misli da je italijanska gospoda imala pravo kad je vukla Etor Albinija, kritičara za *Secolo*, kroz štale jer nije ustao kad je orkestar svirao Kraljevski marš. Čula je to tokom večere. Aha. Oni vole svoju zemlju kad su prilično sigurni koja je to zemlja.

Ona sluša: devica izuzetne smotrenosti.

Suknja povučena nazad naglim pokretom njenog kolena; bleđi čipkani porub pod-suknje podignut prekomerno; nogom ispruženo tkanje čarapa. *Si pol?*

Lagano sviram, tiho pevajući, sporu pesmu Džona Daulanda. *Nevoljan da se oprost:* ja sam takođe nevoljan da odem. To doba je ovde i sada. Ovde su, otvarajući se iz tamne žudnje, oči što mute prelamajući istok, njihovo treperenje treperenje pene koja zaogrće slivnik udvornosti balavog Džejmsa. Ovde su sva vina čilibarska, umirujući padaju od miomirisa, ponosan pavan, ljubazne gospe udvaraju se sa balkona ispućenim usnama, sifilism zagađene cure i mlade supruge što, radosno se pokoravajući svojim zavodnicima, ščepavaju i stežu ponovo.

U ranjenom zastrtom prolećnom jutru lebdenje mirisa jutarnjeg Pariza: anis, strugotine sa đubrišta, toplo testo hleba: i dok prelazim Pont Saint Michel olovno plave razbuđujuće vode lede moje srce. One se prišunjavaju i zapljuskuju ostrvo na kom su ljudi živeli od kamenog doba... Zagasit mrak u prostranoj crkvi gargojla.² Hladno je kao onog jutra: *quia frigus erat*. Po stepenicama dalekog visokog oltara, nagi kao telo Gospoda, sluge leže iznemoglo u oslabljenoj molitvi. Glas nevidljivog čitača se diže intonirajući lekciju iz Hosea. *Haec dicit Dominus: in tribulatione sua mane sonsurgent ad me. Venite et revertamur ad Dominum...* Ona stoji pored mene, bleđa i obeshrabrena, ogrnuta senkama grešotamnog broda, njen tanak lakat na mojoj ruci. Njeno meso se priseća prožimanja tim netaknutim izmaglicom zaogrnutim jutrom, užurbanih baklji, surovih očiju. Njena duša je žalosna, dirnuta i zaplakala bi. Za mnom ne plači, O kćeri Jerusalima!

Objašnjavam Šekspira pokornom Trstu: Hamlet, citiram, koji je više nego ućtiv prema nežnima i jednostavnima grub je jedino prema Poloniju. Možda, ogorčeni idealist, može da vidi u roditeljima svoje voljene samo groteskne pokušaje prirode da proizvede njen lik... Zapisali ste?

Ona hoda ispred mene duž hodnika i kako hoda crni svitak njene kose se polako odvija i pada. Lagano odmotavajuća, padajuća kosa! Ona ne zna i hoda ispred mene, prirodna i ponosna. Tako je hodala uz Dantea u bezazlenom ponosu i takva, besprekorna od krvi i obesvećenja, ćerka Čenčija, Beatrice, do svoje smrti:

...Veži

*Moj pojas umesto mene i učvrsti ovu kosu
U bilo kakav jednostavan čvor.*

² Skulpturalni završeci oluka na gotskim crkvama. Najčešće su u obliku životinja. (Prim. prev.)

Kućna pomoćnica mi kaže da su odmah morali da je odnesu u bolnicu, *poveretta*, da se tako mnogo mučila, tako mnogo, *poveretta*, da je teško bolesna... Udaljavam se od nje ne prazne kuće. Osećam da ću zaplakati. Ah, ne! Neće biti tako, trenutno, bez ijedne reči, bez ijednog pogleda. Ne, ne! Zasiurno, sreća pakla me neće izneveriti!

Operisana. Hirurški nož je probadao njenu utrobu i otklanjao, ostavljajući iseckanu zjapeću ranu svog prolaska kroz njen stomak. Vidim njene ispunjene tamne patničke oči, prelepe kao oči antilope. O, surovi bole! Pohotljivi Bože!

Ponovo je u svojoj stolici kraj prozora, srećne reči na njenom jeziku, srećan smeh. Ptica cvrkuće posle oluje, srećna što je njen mali šašavi život odlepršao van domašaja grabljivih prstiju epileptičnog gospoda i darivaoca njenog života, cvrkućući srećno, cvrkućući i dživ-džućući srećno.

Ona kaže, kad bi *Portret umetnika u mladosti* bio iskren samo iskrenosti radi, htela bi pitati zašto sam joj ga dao da pročita. A htela bi, bi li htela? Načitana dama.

Ona stoji odevena u crno kraj telefona. Kratak bojažljiv smeh, kratki uzvici, bojažljive bujice reči naglo prekinute... *Perlerò colla mamma...* Dođi! Pi, pi! Dođi! Crna pilica je zastrašena: male bujice naglo prekinute, kratki bojažljivi uzvici: to doziva svoju mamu, pribegličku kokoš.

Loggione.³ Nakvašeni zidovi prokapavaju maglovitu prigušenost. Simfonija mirisa sje-dinjuje mnoštvo zbijenih ljudskih oblika: kiseo miris pazuha, njuškane pomorandže, ras-tapajući melemi na grudima, voda sa aromom mastike, izdisaj večera od sumporastog češnjaka, gadni apsorbujući predeži, opoponaks,⁴ neprekriveno preznojavanje udavajućeg i udatog ženskog roda, ulagivački smrad muškaraca... Svu noć gledao sam je svu noć gle-daću je: pričvršćena i podignuta kosa i maslinasto-ovalno lice i mirne blage oči. Zelena traka uz njenu kosu i oko njenog tela zeleno-vezeni ogrtač: nijansa iluzije biljnog okna prirode i bujne trave, kose grobnica.

Moje reči u njenom umu: hladno uglašano kamenje tone kroz močvaru.

Ti tihi hladni prsti su dotakli stranice, gnusne i oskudne, na kojima će moj sram bleštati zauvek. Tihi i hladni i čedni prsti. Da li su ikad zgrešili?

Njeno telo nema mirisa: bezmirisan cvet.

Na stepenicama. Hladna, lomna ruka: stidljivost, tihost: tamne istrzanošću natopljene oči: iznurenost.

---

³ Gornji balkon pozorišta Verdi u Trstu. (*Prim. prev.*)

⁴ Biljka koja se koristi kao parfem zbog svoje arome. Narodni naziv je čekinjasta selivka. (*Prim. prev.*)

Vijugava lelujanja sivog isparenja nad pustom. Njeno lice, kako sivo i potišteno! Tamna mutna kosa. Njene usne pritiskaju polako, njen uzdišući dah prolazi. Poljubljen.

Moj glas, umirući u ehu svojih reči, umire kao mudroču zamoren glas Večnog dozivajući Abrahama kroz odjekujuća brda. Ona se naslanja uz tapaciran zid: obrisi odaliske u luksuznoj zamagljenosti. Njene oči su mi popile misli: i kroz vlažnu toplu pokorenu tamu njene ženstvenosti moja duša, rastvarajući sebe, kuljala je i sipala i natapala tečnim i preobilnim semenom... Uzeti je sada ko ćel...

Izlazeći iz Ralijeve kuće naleteo sam slučajno na nju dok smo oboje udeljivali slepom prosjaku. Ona odgovara na moj iznenadan pozdrav okretanjem i odvrćanjem njenih crnih očiju baziliska. *E col suo vedere attosca l'uomo quando lo vede.* Zahvaljujem ti za reč, sa-obedniče Bruneto.

Šire pod mojim stopalima tepihe za čovekovog sina. Čekaju da prođem. Ona stoji u žutoj senci hola, vuneni ogrtač štiti od promrzavanja njena polegla ramena: i dok zastajem u čudu i gledam oko sebe pozdravlja me hladno i uzmiče uz stepenice odapinjući ka meni svojim sporim iskošenim očima mlaz tečnog otrova.

Meka zgužvana grašak-zelena draperija zastire divan. Uska pariska soba. Frizer tek što je bio. Poljubio sam njenu čarapu i porub njene rđavocrne prašnjave suknje. To je drugi. Ona. Gogarti je došao juče da joj ga najave. *Uliks* je razlog. Simbol intelektualne svesti... Irska onda? A muž? Korača kroz hodnik u bešumnim cipelama ili igra šah protiv sebe samog. Zašto smo ostavljeni ovde? Frizerka tek što je bila, stiskajući moju glavu između svojih čvornovatih kolena... Intelektualni simbol moje rase. Slušaj! Zaptivajuća tmina je pala. Slušaj!

– Nisam ubeđena da takve aktivnosti uma i tela mogu biti nazvane nezdravim.

Ona govori. Slab glas iz prostora daljeg od hladnih zvezda. Glas mudrosti. Nastavi! O, reci ponovo, prosvetlivši me! Ovaj glas nisam nikad čuo.

Ona vijuga ka meni duž nabranog divana. Ne mogu se pomeriti ili prozboriti. Vijugav prilazak upornog mesa. Preljubništvo mudrosti. Ne. Otići ću. Hoću.

– Džim, ljubavi.

Meke usne ljube moje levo pazuho: obavijajući poljubac na bezbroj vena. Gorim! Gužvam se kao gorući list. Od mog desnog pazuha zub plamena iskače. Zvezdana zmija me je poljubila: hladna noćna zmija. Izgubljen sam.

– Nora!

Jan Piters Svejlingk. Staromodno ime starog holandskog muzičara čini svu lepotu starinskom i udaljenom. Čujem njegove varijacije za klavirkord u ustajalom vazduhu: *Mladost ima kraj*. U nejasnoj mešavini starih zvukova slaba tačka svetlosti se rađa: govor duše će se ubrzo čuti. *Mladost ima svoj kraj: kraj je ovde. Nikad neće biti. Znaš to dobro. Šta onda? Piši, proklet bio, piši! Valjaš li izašta drugo?*

„Zašto?“

„Jer te drugačije ne bih mogao videti“.

Neizvesnost – prostor – godine – folije zvezda – i iščezavajući raj – nepokretnost – i nepokretnost dublje – nepokretnost i poništavanje – i njen glas.

Non hunc sed Barabbam!

Nespremnost. Prazan apartman. Ukočeno dnevno svetlo. Dug crn klavir: mrtvački kovčeg muzike. Na njegovoj ivici ženski šešir, na crvene cvetove, i suncobran, sklopljen. Njene ruke: kruna, galebovi, otvoren pupoljak na polju, u crnom.

Envoa: Voli me, voli moj kišobran.

*(Sa engleskog prevela **Sonja Jankov**)*